

MID
DEL
HEI
Museum

RIA PACQUÉE
THEY ARE LOOKING AT US,
WE ARE LOOKING AT THEM
25.05–22.09.2019

Perstekst

#RiaPacquéeMiddelheim

Inhoud

Ria Pacquée. <i>We are looking at them, they are looking at us</i>	3
Ria Pacquée in vijf punten	5

Curator: Pieter Boons

Voor het verwerven van werken voor de collectie geniet het Middelheimmuseum de steun van Middelheim Promotors en Ackermans & van Haaren, Argo Law, Art Secure by Vanbreda Risk & Benefits, BASF, BNP Paribas Fortis, CMB, CORDEEL, DELEN Private Bank, DELOITTE, DEME, Grant Thornton, Havenbedrijf Antwerpen, HUBO, Hugo CEUSTERS, inno.com, KBC, Laurius, Leasinvest Real Estate, L.I.F.E., Mathieu Gijbels, Pamica, SipWell, Soudal.

RIA PACQUÉE

THEY ARE LOOKING AT US, WE ARE LOOKING AT THEM

Al sinds de jaren zeventig onderzoekt Ria Pacquée (B, 1954) het begrip identiteit. Dat doet ze met haar eigen lichaam als werkinstrument: in performances en body art, maar ook in recente installaties en videowerken. Vanuit haar houding als performer neemt zij zelf in het werk – voor of achter de camera – een centrale positie in, zonder dat het biografisch of persoonlijk wordt. Ze ziet identiteit als een open en daardoor dynamische constructie in constante dialoog met de buitenwereld. Pacquée is een buitenstaander, ze ontsnapt maar al te graag aan categorisering en de daarbij horende verwachtingen. De tentoonstelling ondermijnt het schijnbaar onveranderlijke begrip identiteit op verschillende manieren.

Het werk van Ria Pacquée is voor het eerst sinds enige tijd weer te zien in een grotere museale presentatie in België. Het Middelheimmuseum plaatst het in een internationale context van de hedendaagse beeldhouwkunst. Het project bevat niet alleen nieuwe sculpturale installaties, een residentie en performances van de kunstenaar zelf, maar ook een performanceprogramma met gastkunstenaars. Ria Pacquée daagt niet alleen haar eigen lichaam uit, maar eveneens dat van de bezoekers en de kunstenaars in en rond haar project. Nog nooit was een kunstenaar zo lang letterlijk aanwezig in het museum. Haar residentie is dan ook dé kans om haar live aan het werk te zien, want haar performances zijn intuïtief, direct en efemeer.

1/ (artistieke identiteit) geen solo

Ria Pacquée's favoriete positie is die van de buitenstaander. Via diverse strategieën weet ze verwachtingen te omzeilen en haar autonomie te bewaren:

- Ria Pacquée ontsnapt aan de spotlights van een solotentoonstelling door andere kunstenaars uit te nodigen om mee te doen. Zo wordt *Le Tag/200m*, het werk dat Joëlle Tuerlinckx creëerde voor Skulptur Projekte Münster 2017, speciaal voor de tentoonstelling opnieuw uitgevoerd: de lijn, van eenzelfde lengte van 200 meter, wordt opnieuw getrokken in het Middelheimmuseum. Pacquée's werk gaat bovendien in dialoog met werk uit de collectie van het Middelheimmuseum van Luc Deleu, John Körmeling en Louise Lawler. Het illustreert haar participatieve houding en het belang van dialoog. Toch is zij in haar eigen werk solitair; de constant aanwezige figuur naar wie we kijken of die ons doet kijken, hier en nu.
- Ria Pacquée ontsnapt aan de eeuwigheid door moeilijk te verzamelen en efemeer werk te maken. Dat doet ze door niet te werken met scripts, repetitie of captatie en daarom leven haar acties door in onze verbeelding: ze worden iets collectiefs.
- Ria Pacquée ontsnapt aan de regels van de kunstwereld door haar werk organisch te laten evolueren los van een categorisering (fotografie, videokunst, performance ...). Bovendien verkiest zij te werken in en met de publieke ruimte, in plaats van in de beslotenheid van het atelier. Ook de objecten en situaties die zij in haar werk incorporeert (vaak letterlijk 'geplukt' uit de publieke ruimte), zijn herkenbaar alledaags en spreken ons direct

aan, waardoor de kunstenaar als vanzelf naar de achtergrond verdwijnt.

Naast een reeks sculpturale en interactieve installaties ontwikkelt Ria Pacquéé in deze tentoonstelling een performanceluik:

- In juni is zij gedurende dertig dagen in residentie op het eilandje in de vijver. Pacquéé zal de residentie gebruiken om te observeren en om kleine en onopvallende acties of oefeningen in het park uit te voeren. Ook hier is haar rol dubbelzinnig: de toeschouwer kan zich afvragen of zij een bezoeker of de kunstenaar is. Tegelijk houdt het water ons, de échte bezoekers, op een veilige afstand.
- In juli en augustus vindt elke zondag een performance plaats. Of van Ria Pacquéé of van Suchan Kinoshita (JP, 1960), Lilibeth Cuenca Rasmussen (PH, 1970), Minja Gu (KOR, 1977) of Hori Tsubasa (JP, 1976). Net zoals Pacquéé hebben deze kunstenaars een praktijk die categorisering in disciplines (zoals muziek, theater, kunst, gastronomie ...) overstijgt op een hyperpersoonlijke en performatieve manier.
- Gedurende de duur van de tentoonstelling wordt *Le Tag/200m* van Joëlle Tuerlinckx elke zondag gerestaureerd door een museummedewerker, gekleed in het herkenbaar oranje werkkleding van de stad Antwerpen.

2/ (culturele identiteit) niet westers

Vertrekkend vanuit observaties in haar eigen straat is het niet-westerse een belangrijk aandachtspunt geworden in de artistieke praktijk van Ria Pacquéé. In Antwerpen heeft momenteel meer dan 50% van de inwoners een migratieachtergrond. Wie zijn deze mensen en hoe gaan zij om met hun niet-westerse achtergrond in een Vlaamse stad? Welke wederzijdse beïnvloeding ontstaat hier? Het is die ontmoeting met de ander die de praktijk van Ria Pacquéé voedt. Onze identiteit wordt volgens de

kunstenaar steeds opnieuw gemaakt wanneer we in contact komen met anderen. Volgens haar hebben we nooit één enkele identiteit. In tijden van groeiende weerstand tegenover 'de andere(n)' is het bijzonder belangrijk om te denken voorbij het principe van identiteit als een gesloten en eenduidig systeem.

Deze visie verklaart het vrije gebruik van culturele elementen en symbolen in haar oeuvre. Door grenzen tussen mannen en vrouwen, het individu en de groep, het religieuze en het seculiere, het Oosten en het Westen, de kunstenaar en het publiek in vraag te stellen, zoekt ze naar mogelijke verbindingen, ook over culturen heen. Reizen is de afgelopen twintig jaar dan ook een artistieke strategie geworden voor Ria Pacquéé. Een aantal van de werken in de tentoonstelling zoals *The sun is moving, the clock ticking, the earth sinking* en *Public Speaking Apps* is geïnspireerd op registraties in het buitenland. Wanneer Ria Pacquéé niet-westerse elementen gebruikt in haar werk worden er eerder gelijkenissen dan verschillen zichtbaar. Culturele toe-eigening of appropriatie leidt vandaag dikwijls tot discussies over authenticiteit en eigenaarschap, maar het proces is een fundamentele manier om tot uitwisseling tussen verschillende culturen te komen. Zo kan door appropriatie uiteindelijk een culturele transformatie tot stand komen. Ook de kunstenaars uitgenodigd voor het performanceluik incorporeren deze culturele uitwisseling in hun praktijk.

Wij kijken naar hen, zij kijken naar ons.

3/ (fysieke identiteit) niet persoonlijk

Het lichaam speelt steeds een belangrijke rol in de werken van Ria Pacquéé. Nu eens voor, dan weer achter de camera is het lichaam van de kunstenaar het werkinstrument zoals een beeldhouwer de klei 'te lijf' gaat. Op zichzelf vormt het lichaam de grens tussen het individu en de buitenwereld, en tegelijk is het een medium waarmee de kunstenaar fysieke, sociale en geografische grenzen overschrijdt. In dat opzicht is het lichaam

actief en heeft het 'agency'. Dat wil zeggen dat het geen passief object is, maar dat het zelf in staat is om iets te doen, om iets te veranderen. Het lichaam kan bijvoorbeeld het begrip gender 'uitvoeren' door elke dag mannenkleden te dragen en zich als man te gedragen: het lichaam wordt 'man' in deze performatieve realiteit (cf. filosofe Judith Butler). Voor Ria Pacqué heeft trouwens niet alleen het lichaam agency, maar ook de ander: de ander is geen passief object van wie wij zaken over- of afnemen, maar een actor die met ons in dialoog gaat en zo tot een uitwisseling komt.

Ria Pacqué slaagt erin om via haar lichaam een universeel beeld te ontwikkelen waartoe ieder van ons zich kan verhouden. Als zij zelf in beeld verschijnt, is dat in vermomming of als een abstracte representatie van zichzelf of de ander en dus potentieel van ieder van ons. In dat opzicht is haar werk persoonlijk noch onpersoonlijk. Man, vrouw of alles daartussen kan zich erin herkennen. Het werk gaat niet over haar maar over ons. Het kijken en bekeken worden heeft iets fysieks en brengt willens nillens een emotie teweeg.

Op haar eiland voelt Ria Pacqué zich veilig in haar zelfgekozen, non-conformistische positie van buitenstaander. Tegelijk neemt ze daardoor ook de rol op van de archetypische schelm: ze is een vrije vogel die de gevestigde orde in vraag kan stellen en daardoor zaken in beweging kan brengen. Het is opmerkelijk hoe zij in sommige van haar vroege werken al maatschappelijke uitdagingen aankkaart die vandaag het debat bepalen, zoals klimaat, gender en migratie. Ria Pacqué blijft consequent bepaalde thema's op de agenda plaatsen vanuit haar visie op de veranderende realiteit. Deze vastberadenheid is belangrijker dan een mogelijke boodschap: haar oeuvre wijst ons niet terecht, maar inspireert om te zijn wie je bent en daarvoor moedig met je twee voeten op de grond te blijven staan.

RIA PACQUÉE IN VIJF PUNTEN

1. RIA PACQUÉE IS EEN STEDELING

Ria Pacqué is geboren in Merksem in 1954. Ze woont en werkt sinds de jaren 1980 in Antwerpen Noord – een van de meest multiculturele en uitdagende buurten van de stad.

Als jonge vrouw staat ze in de tweede helft van de jaren 1970 midden in een scène van kunstenaars die zich, onder invloed van de Verenigde Staten en Duitsland, wagen aan de opkomende performance art. Ze heeft geen kunstopleiding genoten, maar circuleert in een netwerk van kunstenaars zoals Luc Deleu, Anne-Mie Van Kerckhoven, Guillaume Bijl, Guy Rombouts en Danny Devos. Ze ontmoeten elkaar op de talrijke tentoonstellingen, lezingen en acties in Antwerpen. Antwerpen is op dat moment een artistieke voedingsbodem. Na de bloeiende avant-garde rond de galerij Wide White Space in de jaren 1960, programmeert het ICC op de Meir vanaf 1970 kunstenaars van wereldformaat zoals Gordon Matta-Clark, Ana Mendieta en James Lee Byars. Wanneer de punkbeweging losbarst, zoeken kunstenaars de grenzen op van performance als een kunstvorm waarin ze een ongelofelijke vrijheid ervaren.

Voor haar eerste actie (begin jaren '70) staat Ria Pacqué twaalf uur lang te wachten aan een eindhalte van de Antwerpse tram. Maar ze trekt ook al van in het begin de wereld in. Ze performt in New York en Parijs, terwijl ze Antwerpen als uitvalsbasis blijft gebruiken.

Zowel in Antwerpen als daarbuiten wordt de publieke stedelijke omgeving haar werkterrein. Geïnspireerd door haar reizen maakt ze in haar latere video's en foto's ook de fluiditeit van het stedelijke leven zichtbaar. Dat stedelijke decor is aanvankelijk Antwerps en anoniem, maar herkenbaar; in recentere werken wordt het moeilijker om te achterhalen of het nu Jeruzalem

of Bangkok is. Daardoor verhoudt haar werk zich tot een globalere stedelijke problematiek omtrent migratie, de rol van de vrouw, kapitalisme en de opwarming van de aarde.

2. RIA PACQUÉE IS EEN PERFORMER

Ria Pacquée is geïntrigeerd door performatieve handelingen zoals religieuze rituelen en de dodencultus, maar ook door identiteit en gender als een steeds opnieuw uitgevoerde realiteit. Ze ontrafelt de performatieve eigenschappen van deze handelingen en integreert die radicaal en consequent in haar praktijk. Daarbij werkt ze solitair en vertrekken haar performances steeds vanuit haar eigen lichaam, vanuit haar observaties en lichamelijke grenzen.

Sommige kunstenaars uit haar generatie zoals Jan Fabre evolueren naar een meer theatrale praktijk, maar voor Pacquée zijn de black box en repetities onmogelijk. In de performances die zij ontwikkelt, zijn overgave, intuïtie en toeval erg belangrijk; zij werkt bijgevolg niet met een script of regisseur. De performances zijn vaak ook eenmalig en ze bewaakt hun efemere karakter. Het hier en nu zijn belangrijk; vandaar het afwijzen van registratie of documentatie.

Haar vroege performancewerk blijft doorsijpelen in recentere en meer bekende fotografische en filmische werken; op bepaalde momenten gaat zij bewust achter de camera staan in plaats van ervoor. Toch voel je in de observaties die zij maakt en vastlegt, de houding van een performer. Vluchtig maar uiterst precies.

3. RIA PACQUÉE IS EEN BUITENSTAANDER

Ria Pacquée hanteert de positie van buitenstaander als een strategie om aan normatieve denkkaders te ontsnappen en ze maakt van deze ontsnappingsroutes een handelsmerk. Door zoveel mogelijk buiten het gangbare circuit te blijven, slaagt zij erin om een eenduidige kunstenaarspraktijk te overstijgen. Als

jonge performancekunstenaar schrijft zij zelf de regels zoals een pionier in een vreemd gebied. Deze non-conformistische attitude geeft haar positie als vrouwelijke kunstenaar een dynamiek ten opzichte van de maatschappij waarin zij zich beweegt.

We ontdekken hoe relevant sommige vroege werken zijn in het licht van onze maatschappij vandaag: of zij nu haar eigen lichaam onderzoekt of alternatieve personages (Madame (jaren 1980), IT (jaren 1990)) belichaamt, Pacquée confronteert ons met een universele mens als een inwisselbaar individu. IT heeft zelfs geen geslacht, het heeft alleen pech. Ze ontrafelt de mechanismen waaruit onze samenleving is opgebouwd en doet ons, door een glimlach, nadenken over de systemen die wij elke dag onbewust toepassen. De rol van de buitenstaander geeft een zekere vorm van kwetsbaarheid maar ook van kracht, die een mogelijke verandering kan veroorzaken. Humor is daarbij zeer belangrijk. Op de vraag welke kunstenaars haar inspireren, antwoordt zij steevast dat je dezelfde humor moet hebben. Daardoor is het werk van Pacquée niet zwaar op de hand, hoewel het gaat over een fundamentele oriëntering van de mens in de maatschappij en de wereld.

Haar zelfgekozen outsiderrol is niet negatief of beperkend, maar juist een strategie om vrij te kunnen circuleren. Zij wil haar autonomie bewaren: zij heeft geen assistenten en geen galerie die haar stuurt, en ze toont haar werk zowel buiten als binnen het officiële tentoonstellingsparcours. Als vrije vogel is Ria Pacquée niet 'enkel' een performancekunstenaar, of een fotografe of een cineaste; ze is een beeldend kunstenaar die op een bezwerende manier werkt met gevonden voorwerpen.

4. RIA PACQUÉE IS EEN OBSERVATOR

"A desire to disappear, but to stay physically present." (Antony Hudek, 2018)

Vanuit de positie van buitenstaander kan Ria Pacquéé naar hartenlust observeren, registreren en beschouwen. Ze verzamelt daarbij intuïtief elementen of beelden uit het publieke leven en de publieke ruimte. Het zijn de gebruikers van die publieke ruimte en niet de ruimte op zich die haar het meeste interesseren. Ze bezit een groeiend en dynamisch archief van geluiden, video-opnames en foto's geordend in categorieën zoals tweelingen, cirkels, groepen, kleur, mensen die rusten ... "Ik ben een spons. Ik heb nood aan nieuwe ervaringen en omgevingen te absorberen. Ik moet gestimuleerd worden door andere dingen; anders ben ik compleet leeg." (Ria Pacquéé, 2018)

Ria Pacquéé is geen objectieve waarnemer: haar praktijk beweegt zich tussen de twee tegengestelden van observeren en participeren. Deze strategie is voor haar erg belangrijk en vergelijkbaar met het veldwerk van een antropoloog: participerende observatie. Ze neemt niet deel en behoudt haar afstand, maar tegelijk moet zij zich met overgave smijten in het gebeuren en in het moment, om het achteraf te kunnen bewerken en terug los te laten op datzelfde publieke leven. Zij ontrafelt de haar omringende realiteit en beseft dat er geen eenduidig verhaal te vertellen valt. De realiteit is een dynamische constructie en het performatieve speelt daar een belangrijke rol in.

Uit haar observaties ontstaan langzaam haar werken. Die werken slagen erin dat wat we niet kunnen benoemen, toch op een of andere manier ter sprake te brengen. Daarbij gaat het voor haar eerder om wat ons verbindt, dan om wat ons verdeelt. Haar werk heeft de potentie om verbindingen te leggen, tussen mensen onderling of tussen de mens en zijn wereld.

5. RIA PACQUÉE IS EEN REIZIGER

Er is geen betere manier om te observeren of om nieuwe indrukken op te doen dan vanuit de positie van reiziger of wandelaar. In een vreemde omgeving ben je veel alerter voor geluiden, het

licht, de mensen en wat er rondom je gebeurt. Vanaf het begin van de jaren 2000 onderneemt Ria Pacquéé lange werkreizen die zij gebruikt in haar praktijk. Ze zegt van zichzelf dat ze geen verbeelding heeft en alleen kan putten uit haar eigen ervaringen.

Het feit dat meer dan 50% van de inwoners in Antwerpen een migratieachtergrond heeft, zwingelt de interesse in reizen verder aan. Pacquéé wilde begrijpen waar haar eigen burens vandaag kwamen.

Op reis word je je plots ook heel bewust van je eigen lichaam, door ander eten en een ander klimaat. Het is dat lichaam dat Ria Pacquéé als werkinstrument gebruikt voor de lange wandelingen waarop zij haar observaties en registraties maakt, en die ze 'streetramblings' noemt. Voor deze wandelingen zijn de ondertussen bekende begrippen intuïtie, overgave en toeval cruciaal. Sommige werken zoals *Streetrambling India 2006* ontstaan op basis van één reis. Andere werken zoals *As long as I see birds flying, I know I'm alive* ontstaan over meerdere jaren en verschillende reizen en nemen ons mee voorbij politieke en religieuze grenzen. Het is voor haar belangrijker wat begrippen zoals politiek en religie 'doen', dan wat ze 'zijn'. En zo is haar werk ook te begrijpen als een mentale reis.

Je zou kunnen zeggen dat in haar werk het lichaam van de kunstenaar ons meeneemt op een actief parcours doorheen bewegende en stilstaande beelden, die onderzoeken hoe wij ons vandaag, als onderdeel van een steeds sneller globaliserende wereld, kunnen verhouden tot elkaar en tot die wereld.